

ПЛАН ЗАНЯТТЯ № 3

Вид заняття: лекція.

Тип заняття: з елементами бесіди.

Тема: Філософія європейського середньовіччя та епохи Відродження.

Мета заняття навчальна: ознайомити студентів з основними філософськими вченнями середньовіччя та епохи Відродження;

виховна: виховувати студентів у дусі патріотизму, сприяти утвердженню ідеалів демократії;

розвивальна: формувати навички аналізу і зіставлення навчального матеріалу, уміння розглядати філософські явища в конкретно-історичних умовах.

Методи: бесіда, лекція.

Матеріально-технічне забезпечення: зошити, підручники, дошка.

Література: основна:

1. Аблєєв С. Філософія в схемах і таблицях. – М., Вища школа, 2004.
2. Андрущенко В. Історія соціальної філософії. – К., Тандем, 2000.
3. Арутюнов В. Філософія (навч-метод. посібник для самостійного вивчення). – К., КНЕУ, 2001.
4. Бичко І. Філософія: курс лекцій. – К., 2003.
5. Бичко А. Історія філософії. Підручник. – К., Либідь, 2001.
6. Бойченко І. Філософія історії. – К., 2000.
7. Герасимчук А., Тимошенко З. Курс лекцій з філософії. – К., 1999.
8. Огнев'юк В., Утюж І. Філософія. Історія філософії. – К.: Грамота, 2010.

Додаткова:

1. Горлач М. Філософія: підручник. – Харків, 2000.
2. Горський В. Історія української філософії. Навч. посіб. – К., 2001.
3. Єрмоленко Є. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К., 1999.
4. Надольний І. Філософія: посібник. – К., 2004.

5. Петрушенко В. Основи філософських знань. Посібник. – К., Новий світ, 2003.
6. Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002.
7. Щерба С. Філософія: короткий виклад. Навчальний посібник. – К., Кондор, 2004.

Структура заняття

I. Організаційна частина.

II. Актуалізація опорних знань. (3 хв.)

На зміну епохи Середньовіччя прийшла епоха Відродження, або Ренесансу. Щоправда, термін Відродження не зовсім вірний, тоді здавалося, що відроджується антична наука: філософія, література та ін. Насправді ж йшло не відродження античності, а народження нової філософії, нової науки, нового мистецтва, що виникли в результаті формування нових капіталістичних виробничих відносин. У чому ж особливість філософії епохи Відродження? Середньовічна догматика не дозволяла мислити та відчувати. Людське тіло вважалося таємницею та оголошувалося гріховним. Людина, її почуття, думки, усе життя вважалося нікчемним перед величчю Бога, святістю служителів церкви, безсмертям душі. Мистецтво та література Відродження, на відміну від теології, гуманістично «реабілітували» людину, утверджували її права на почуття, на думку, оспівували не небесне, а земне кохання, красу людського тіла.

III. Повідомлення теми, формування мети та основних завдань. (3 хв.)

IV. Мотивація навчальної діяльності. (4 хв.)

1. Яке значення має Перший Вселенський собор християнської церкви для розвитку європейської філософії?
2. Звідки пішла назва епоха Відродження?
3. Назвіть найвідоміші постаті епохи Відродження та їхній внесок у розвиток людства.

V. План заняття.

1. Середньовічна філософія. (20 хв.)

Однією з особливостей середньовічної філософії є боротьба між реалістами та номіналістами. Слід зазначити, що реалізм у його середньовічному розумінні не має нічого спільного з сучасним значенням цього терміна. Реалізм – це вчення, згідно з яким об'єктивна реальність (буття) існує у вигляді лише загальних понять, або універсалій.

Згідно з вченням реалістів, універсалії існують раніше від речей і незалежно від речей, являючи собою думки та ідеї божественного розуму. І тільки завдяки цьому людський розум має змогу пізнати сутність речей, бо ця сутність є не що інше, як загальне поняття. Зрозуміло, що для реалістів пізнання можливе лише за допомогою розуму, який має божественну природу.

Термін «номіналізм» походить від латинського слова «nomen», що означає «ім'я». На противагу середньовічному реалізмові, номіналісти вважали, що реально існують лише поодинокі індивідуальні речі, а загальні поняття (т. зв. універсалії) – лише назви, знаки або імена, породжені людським мисленням. Основними представниками цього напрямку були: Д. Скот, І. Росцелін, У. Оккам.

Слід зазначити, що полеміка між реалізмом і номіналізмом почалася із суто теологічної проблеми про характер реальності «святої трійці».

Реалізм наполягав на істотності, реальності, єдності триєдиного бога. Номіналізм же справді реальними вважав «лики» (іпостасі) трійці. Проте «проблема трійці» була лише зовнішньою формою, так би мовити «офіційним приводом», який в умовах середньовіччя мусив бути теологічного плану. Справжня проблема, що стала предметом гострої полеміки, була цілком філософською проблемою статусу реальності категорій загального і окремого.

Реалісти, говорячи про єдність «божественної трійці», обґрунтовували по суті об'єктивно-ідеалістичну тезу про незалежне від матеріально-

чуттєвого світу існування ідеального (загальних понять, універсали). Щодо номіналістів, то вони, обґрунтовуючи реальність трійці, відстоювали реальне існування одиничного, окремих речей і явищ. Зрештою це і приводило номіналізм до матеріалістичної тези про об'єктивну реальність матеріально-чуттєвого світу, що виступав у вигляді суми окремих речей.

Середньовічна філософія увійшла в історію філософської думки під назвою схоластики. Головна ознака схоластики полягає у тому, що вона свідомо розглядає себе як науку, поставлену на службу теології, як служницю теології. Проте, незважаючи на її абстрактну обмеженість та апологетизм, вона зробила крок вперед у розробці логіко-гносеологічної та етичної проблематики, яка є досить актуальною для сьогодення (наприклад, вчення про духовний світ людини).

2. Філософія Відродження. (20 хв.)

Відродження класичної давнини, що дало найменування епосі, визначило вирішальну роль античної філософської спадщини у формуванні філософських поглядів мислителів XIV – XVI ст. Викликані до життя зусиллями гуманістів твори філософів Стародавньої Греції і Риму надали величезної сили поштовху розвитку філософської думки. Разом з тим йдеться кожного разу не тільки про засвоєння, але й про оригінальну переробку античної традиції. У філософії епохи Відродження ми маємо справу зі специфічними модифікаціями аристотелізму й платонізму, стоїчної та епікурейської філософської думки. Основна лінія вододілу пройшла не по межах старих напрямків і шкіл, а між теологією і прислугуючою їй схоластиком, з одного боку, і філософією, що протистоїть теологічним схемам середньовіччя, – з іншого. Традиції античної і середньовічної філософської думки наповнилися у філософії Відродження новим змістом і використовувалися для вирішення нових проблем.

Філософська думка Відродження створює нову, пантеїстичну за своєю основною тенденцією картину світу, заперечуючи Божественне творення, ототожнення Бога й природи, обожнювання природи й людини. Філософію

Відродження відрізняє її яскраво виражений антропоцентризм. Людина не тільки є найважливішим об'єктом філософського дослідження, але й виявляється центральною ланкою у всьому ланцюзі космічного буття. Гуманістичній філософії Відродження властивий погляд на людину в її насамперед земному призначенні. Людина не тільки піднімається в рамках ієрархічної картини буття, але й «підриває» саму цю ієрархію та повертається до природи, її відносини з природою і Богом розглядаються в рамках нового, пантеїстичного розуміння світу.

В еволюції філософської думки епохи Відродження можна виділити три характерних періоди: гуманістичний, чи антропоцентричний, який протиставляє середньовічному теоцентризму інтерес до людини в її взаємозв'язках зі світом; неоплатонічний, пов'язаний з постановкою широких онтологічних проблем; натурфілософський. Представники гуманістичної думки у філософському аспекті не дають нічого істотно нового; мова, скоріше, повинна йти про засвоєння гуманістичної традиції мислителями наступних періодів. Так само вплив ідей Платонівської академії простежується в італійській філософії аж до Дж. Бруно і Т. Кампанелли, але власне неоплатонічний період, що визначив подальший розвиток філософської думки і вже з ним ототожнювався, пов'язаний із творчістю Миколи Казанського й флорентійських неоплатоніків. До середини XVI ст. натурфілософія стає визначальною тенденцією у розвитку філософської думки епохи.

Під натурфілософією мислителі XVI ст. (себе вони називали «натуральними філософами») розуміли не тільки предмет свого дослідження – філософію природи, але і природний, «натуральний» підхід до пізнання законів світоустрою, який протистоїть як книжковому знанню схоластики, так і теологічним побудовам. Натурфілософія, що виявилася вищим результатом філософської еволюції епохи Відродження, вичерпує з часом специфічний зміст філософської думки цієї епохи й поступається місцем філософії Нового часу, що виникає поза філософією Відродження, що

завершила свій розвиток, – вона пов'язана із зародженням нового математичного й експериментального природознавства, насамперед класичної механіки, і зі створенням нової механічної картини світу.

Новий період ознаменувався, насамперед, новим ставленням до механіки, що починає розглядатися як «найблагородніше з мистецтв», яке поєднує «шляхетність» з найбільшою користю в життєвих справах. У формування основних досягнень механіки Відродження зробили свій внесок такі відомі вчені, як Микола Кузанський, Леонардо да Вінчі, Стівін, Коперник, Тарталья, Бенедетті, Кардано, Кеплер та ін.

VI. Підведення підсумків. (6 хв.)

Початок середньовічної філософії поєднують із падінням Західної Римської імперії (476 р.). В ідейному сенсі це був період неподільного панування в Європі християнської релігії, яка сформувалася в римській провінції Іудеї та швидко поширилася по всій імперії, здобувши величезну кількість прихильників і послідовників. У ранньому Середньовіччі закладається основна наскрізна проблема цієї епохи: співвідношення віри і знання. Епоха Відродження (XIV – XVI ст.), або Ренесанс, отримала свою назву від переконання її творців у тому, що вони відроджують класичну античність. Це був період пробудження особи, яка, звільняючись від пут схоластики й догматизму, постала особистістю епохи Відродження.

VII. Завдання для самостійної роботи. (4 хв.)

Огнев'юк В., Утюж І. Філософія. Історія філософії. – К.: Грамота, 2010, с. 91 – 114.

VIII. Перевірка домашнього завдання. (30 хв.)

1. Як перекладається «Веда»?
2. Що було взято за основу поділу індійської філософії?
3. Розкрийте зміст і взаємозв'язок основних понять індійської філософії: брахман, атман, карма, сансара.
4. Що означає поняття нирвана в індійській філософії? У чому полягають труднощі досягнення нирвани в уявленні давніх індійців?

5. У чому полягає даоський принцип не діяння, або бездіяльності?
6. У чому полягає основний смисл учення Лаоцзи? Яке його значення?
7. У який спосіб, згідно з конфуціанськими уявленнями, можна гармонізувати суспільне життя і зробити його благополучним?
8. Як ви розумієте вислів Фалеса, що найважчим є «пізнати себе»?
9. Які основні ідеї Геракліта? Як ви розумієте тезу про єдність і боротьбу протилежностей?
10. Що таке софізм? Наведіть приклади будь-яких софізмів.